

BEVEZETŐ GONDOLATOK

„Az ősi szó nyomában” egy ifjúsági regény címe, mely Reguly Antal életéről szól, Németh Imre írta 1956-ban. Egyetemista koromban olvastam el, a finnugor összehasonlító-történeti nyelvészet professzora, Lakó György ajánlotta. Reguly rokon nyelveinket kutatta, az ősi szó nyomába eredt a nagy orosz pusztaságokban, nehéz körülmények között. Mi számítógépünk mellett az ősi szót kívánjuk megtartani, a „lehetségig művelni”, nem éppen könnyű körülmények között, mondhatjuk: ellenszélben. De az ellenszéllel nem kell törődni.

Ez a kis kötet folytatása „A gondolatokhoz odataláló nyelv” című kötetemnek. Címe Jókaitól származik, ide írom, mert ars poetica: „S hogy magyarul írok, azt nem azért teszem, mert nemzetem iránti kötelességem kényszerít, hogy hű hazafi legyek – hanem azért, mert én olyan szép, kifejezésekben gazdag, mondataiban tökéletes, a gondolatokhoz odataláló nyelvet nem ismerek, mint a magyar” – írja Jókai (*Életemből I. – A látható Isten*). A magyar nyelv érték, s mint minden értéket, óvni, megőrizni és gyarapítani kell. Ebben a nemes feladatban talán segítenek írásaim a nyelvművelés elméleti kérdéseiről, nyelvrokonságunk kutatóiról, irodalmunkról, a magyartanításról, olvasásról, a hangzó beszédről, a nyelvi norma érték voltáról.

A rövidebb cikkek a Magyar Nemzetben, az Édes Anyanyelvünkben és pedagógiai folyóiratokban (Mentor, Könyv és Nevelés, Magyartanítás) jelentek meg, valamint a Kossuth rádióinak Balázs Géza által szerkesztett műsorában, a Tetten ért szavakban hangzottak el. A Mentort 1999-ben alapították, jó évtizedig volt életben, Gyarmati-Szabó Éva szerkesztette, kitűnően. Rovatom volt benne Nyelvelő címen. A folyóirat egy évben tízszer jelent meg, úgyhogy az évek során több mint száz írásomat közölte. A Magyar Nemzet is sokszor közölte észrevételeimet, olykor blikkfangos címekkel ellátva őket. A magyartanítást én szerkesztettem, ott kollégák szállították folyamatosan a nyelvművelő írásokat. (Előfordulnak ismétlések, de nem irtottam ki őket, mert mindig más a szövegek környezetük. Ezért elnézést kérek.)

Hosszabb tanulmányokat is beillesztettem – főleg a kötet elejére és végére –, mert tartalmukat ideillőnek vélem. Megvallom, éreztem nemzetem iránti kötelességet is, akkoriban ugyanis meglehetősen igaztalan és olykor ordenaré stílusú támadások érték a nyelvművelést. Úgy tűnt, hogy ezek a hangok idővel enyhültek, sőt mintha el-

haltak volna, de azután megdöbbenve észleltem, hogy mégsem: fiatal „nyelvészek” idézik őket, sőt csak őket; az okokra mutat rá a kötet utolsó, hosszú tanulmánya, mely itt jelenik meg először.

A nyelvrokonságról azért tartottam több rádiós előadást, hogy felhívjam a figyelmet a rokonságkutatás első hőseire, a nyelvhasználat szabályaira, s nem utolsósorban a manapság elharapódzott mindenfajta délibábos hasonlítgatásokra. Az „ősi szó nyomában” elsősorban a nyelvrokonság kutatását jelenti, de áttételesen nyelvünk jellegének, sajátosságainak feltárását, melyet valóban ismerni és óvni kell, mert érik olyan hatások, amelyek ellenkeznek nyelvünk jellegével.

A nyelvi normát a klasszikusok úgy határozták meg, mint az írók és a költők követendő nyelvhasználatát. Ezért szoros a kapcsolat az irodalom és a nyelvművelés között, nem mindegy, hogyan tanítjuk a magyar irodalmat a fiataloknak, a jövő nemzedékeinek. Ezért foglalkozom sokat a magyar irodalom tantervi anyagával, fokozatos leépítésével. Az irodalom témájához pedig szorosan kapcsolódik az olvasás ügye. Minden az olvasási készség megalapozásától függ, ezért a hosszabb-rövidebb írások az olvasástechnika megalapozását hangsúlyozzák. A nyelvművelés külön területe a hangzó beszéddel való foglalkozás, mert „beszélni nehéz”.

Lőrincze Lajos írja *Emberközpontú nyelvművelés* (1980) című könyvében, hogy „nyelvművelő a leíró nyelvtan vagy a stilisztika írója, a mai magyar nyelv szótárának megszerkesztője, szóláskincsünk bűvára, de nyelvünk történetének kutatója, feltárója is”. Tegyük hozzá, hogy nyelvművelő a magyartanár, sőt minden pedagógus, az óvo nénitől az egyetemi professzorig, sőt az édesanyáig (erről szól Sütő András esszéje).

Az iskolával való kapcsolata miatt ajánlom ezt a kötetet tanároknak, hátha példákat, ötleteket meríthetnek anyagából. Ajánlom a diákoknak is, végül is mint szülők valamikor elsődleges nyelvművelők lesznek. Ajánlom az újságíróknak és a riportereknek, a kommentelőknek és a bloggereknek, hátha érzékenyebbek lesznek a nyelvhasználat iránt. S ajánlom mindenkinek, akik figyelik, vigyázzák a gondolataikhoz odataláló nyelvet, az „ősi szót”.

Budapest–Rákospalota, 2020. július 26-án

A szerző